

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

Haziran 2020 | Sayı:2

Doğu Akdeniz ve Türkiye

GİRİŞ

Denizler, jeopolitik olarak kıyı devletinin güvenliği ve ekonomik kalkınması için ne kadar önemli ise de gücünü diğer kıyıdaş ve bölge devletlerine hissettirebilmesi de aynı oranda önemlidir. Geçmişte ticaret ve askeri lojistik yolları olarak sıkça kullanılan denizlerin, yakın geçmişte teknolojinin gelişmesi ile birlikte keşfedilen, deniz tabanlarındaki hidrokarbon kaynaklarıyla günümüzde daha önemli hale geldiği söylenilebilir (Dilaver, 2018).

Büyük medeniyetlerin yayılmasında rol oynayan Akdeniz, günümüzde de birçok kriz noktası barındırması sebebiyle halen önemini korumaktadır. Ortadoğu, Kuzey Afrika, Anadolu ve Güney Avrupa'yı içine alan jeopolitik konumu ve Hint Okyanusunu Atlantik Okyanusuna bağlayan coğrafi konumu sayesinde aslında herhangi bir kriz oluşturmaya da hem tarihin hem de kıyı ülkelerin yükünü uzun yıllardır

omuzlarken, medeniyetlerin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Tarihte iz bırakan ve halen etkilerini gördüğümüz; Mısır Uygarlığı, Roma İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz'de egemen bir deniz gücü olmayı başararak bölgedeki hakimiyetlerini arttırmışlardır (Yeni Şafak, 2016).

Bu bilgiler ışığında hem jeopolitik ve askerî açıdan hem de enerji rezervi barındırması nedeniyle bölgesel bir sorun olmaktan çıkan Akdeniz/Doğu Akdeniz krizi bu bağlamda 'Türkiye'nin' bölgesel gücünü ve küresel etkisini gösterebileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin söz konusu krize yaklaşımını 3 ana başlık altında incelemek yerinde olacaktır.

1-KIBRIS

Bölgesel caydırıcılığını ortaya koymak için 1974'te ambargo pahasına Türkiye'nin askerî harekât düzenlediği, Ortadoğu ve

Kuzey Afrika bölgeleri arasında adeta bir uçak gemisi vazifesi görmekte olan Kıbrıs, jeopolitik olarak hiç olmadığı kadar Türkiye için önemlidir (Demir, 2017). Türkiye'nin sınır komşusu Irak'ın 2003'te işgali, Suriye'nin ise 2011'de başlayan iç savaşa sahne olması ve bir diğer komşusu olan İran'ın ABD ile arasındaki sorunların katlanarak artması Akdeniz'in ve Kıbrıs'ın Ortadoğu için önemini tekrar göz önüne sermiştir. Diğer yandan coğrafi yakınlık sebebiyle Kıbrıs'ın, Türkiye'nin lehine İsrail ve Mısır'a karşı caydırıcı bir konumda olduğu da açıkça görülmektedir. Uzun yıllardır Yunanistan ve Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye yönelik sorun teşkil eden bir gündem maddesi olması ve hatta 'işgalci' olarak nitelendirilmesi, 'Kıbrıs Barış Harekatı'nın' önemini bugünkü konjonktür ile daha net ortaya çıkarmaktadır (Tamçelik, 2011, s. 5-8).

2- ENERJİ

Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon yatakları hiç şüphesiz sadece bölge devletlerini değil küresel güçlerin ve dolayısıyla da küresel enerji şirketlerinin de Doğu Akdeniz'e özel ilgi göstermelerine yol açmıştır. Suriye'nin iç savaştan ötürü başarısız bir devlet statüsünde olması, Lübnan'ın hem güçsüz hem de ekonomik sorunları ile bunalmış olması, Mısır'ın politik istikrarını halen yakalayamamış olması ve bölgede etkin olmak isteyen İsrail'in ise enerji ihracı ile gelirlerini arttırmak istemesi krizin derinleşmesine ve masaya oturan tarafların sürekli değişmesine neden olmaktadır. Bahsi geçen ve Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan bu söz konusu devletlerden uluslararası alanda en rahat hareket edebilen İsrail'in ise bölgesel güç olma yolunda Türkiye'nin rakibi olması, Doğu Akdeniz'deki enerji

pazarlıklarında Türkiye'nin karşısına çıkabilmektedir (İnat, 2019).

Türkiye'nin, Kıbrıs adası çevresinde kendi deniz yetki alanlarında başlatmış olduğu enerji kaynağı arama faaliyetlerini Rum kesimi ve Yunanistan tarafından engelleme girişimleri görülmüştür (TRT Haber, 2019). Söz konusu arama/araştırma faaliyetlerini engelleme girişimlerine Türkiye, deniz kuvvetlerini sahaya sürerek engellemiş, arama/araştırma gemilerine askeri destek vererek herhangi bir girişimin savaş sebebi olarak göreceğini açıkça ortaya koymuştur (Anadolu Ajansı, 2020). Geçtiğimiz yıl ortaya çıkan Kıbrıs Rum kesimi, Yunanistan ve İsrail arasındaki 'EastMed Boru Hattı' projesi ile İsrail ve Mısır'ın enerji kaynakları önce Kıbrıs üzerinden Girit'e oradan Yunanistan üzerinden İtalya'ya ulaştırılarak Avrupa'ya ihraç edilmesi planlanmıştır. Söz konusu projenin hayata geçmesi Avrupa'nın Rus gazına olan bağımlılığını azaltırken, TANAP projesi ile enerji merkezi olmanın ilk meyvelerini toplamaya çalışan Türkiye enerji bağlamında bypass edilerek etkinliğinin kırılması istenilmektedir (Bilge, 2018).

Kamuoyu yaratılarak 'atalar mirası' olan Doğu Akdeniz'den Türkiye'nin egemenliğini kırma çabaları son yıllarda Türkiye için çözülmesi gereken bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

3- GÜVENLİK VE ASKERİ GENİŞLEME

Küresel güç olmak isteyen her devletin jeopolitik güce sahip olması en temel unsurlardandır. Doğu Akdeniz, Türkiye için sadece enerji kaynağı olarak değil küresel bir güç olma yolunda mihenk taşı sayılabilecek bölgesel denizlerdeki hakimiyet bağlamında da önemlidir (Kedikli

& Deniz, 2015, s. 419). Türkiye, Hint Okyanusu ile Avrupa'ya ve Atlas Okyanusu'na bağlanmasını sağlayan Akdeniz'de kıyıdaş devlet olarak bulunmasının yanında, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde (Sudan ve Somali ile Kızıldeniz, Katar ile Basra Körfezi'nde) askeri üs bulundurmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devlet olmanın haricinde Kuzey Kıbrıs'a askeri olarak hâkim olması, Türkiye'nin bölgedeki gücünü ve etkinliğini her geçen gün arttırmasına vesile olmaktadır. Diğer taraftan bölgedeki krizlerin derinleşmesi, Libya iç savaşının çıkması, Suriye iç savaşının halen devam etmesi ve bir önceki paragrafta değinildiği üzere 'enerji rezervi' bağlamında küresel güçlerin bölgede çıkar amaçlı denge kurma çalışmaları, Türkiye'nin güvenlik kaygıları hissetmesine neden olmaktadır.

Söz konusu güvenlik kaygılarına neden olan devletleri başta ABD, Rusya ve Fransa'yı küresel aktör olarak; Mısır, İsrail, Yunanistan'ı ise bölgesel aktör olarak sahada görmekteyiz. Türkiye; sınırlarını güvenli hale getirmek, terör örgütlerinin Akdeniz'e uzanan koridorunu kesmek ve Doğu Akdeniz'deki varlığını diğer devletlere hissettirmek için Suriye iç savaşına müdahil olmuştur. Çünkü söz konusu terör örgütlerinin kontrol ettikleri bölgelerde İran, Irak ve Suriye'nin enerji kaynaklarının Avrupa'ya transferi ve enerji nakil hatlarının Akdeniz'e ulaştırılması girişimlerinde bulunduğu görülmüştür. (Şahin, 2018, s. 199-203).

Özellikle Kuzey Suriye'de, ABD ve Rusya'nın karşı karşıya gelmesinde önemli bir unsur olan enerjinin yanında hem Akdeniz jeopolitiği hem de Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki gücünü arttırması kuşkusuz ABD'nin çıkarlarına açıkça ters

düşmektedir. Diğer yandan İran'ın bölgedeki yayılmacı faaliyetleri ve Rusya ile birlikte hareket etmesi bölgedeki diğer bir güç olan İsrail'in güvenlik endişelerini artırması ile birlikte ABD, İsrail'in güvenliğini de sağlamaya çalıştığını görmekteyiz. Ortadoğu'da 11 ülkede 46 üssü bulunan ancak Doğu Akdeniz'de yakın zamana kadar deniz üssü bulunmayan ABD, Kıbrıs adasında yeni bir üs açarak, Rusya'nın etkinliğini kırma yolunda olduğu ve bunun da Akdeniz'deki güç dengelerinde kompleks karışıklıklara neden olduğu söylenilebilir ((Dursun & Karaalp, 2019) ve (Bilge, ABD sessiz sedasız Kıbrıs'a üs kurdu, 2020)).

Diğer taraftan Suriye ve Mısır'da etkili olan Rusya, Doğu Akdeniz'de bir başka çatışma noktası olan Libya'da da görülmektedir. Hiç şüphesiz yüzyıllardır Akdeniz'de faaliyette olmak isteyen Rusya'nın, Soğuk savaş yıllarında bu arzusuna bir nebze olsun kavuşmuş olması ve hem Suriye iç savaşında hem de Libya iç savaşında bir taraf olarak sahada bulunması ilk olarak ABD'nin çıkarlarına ters düşecektir. Kaddafi sonrası Libya'daki enerji kaynaklarında faaliyet gösteren Rusya'nın, iç savaşın taraflarından darbeci Halife Hafter ile birlikte hareket etmesi ile bölgedeki istikrarsızlığı arttırdığı söylenilebilir (Canlı, 2020). Özellikle Libya'nın BM'nin tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile Türkiye'nin imzaladığı deniz yetki alanları anlaşması ile denizden komşuluklarını ilan etmesi sayesinde Türkiye, Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını uluslararası hukuka uygun olarak duyurmuştur (Anadolu Ajansı, 2019). Bir başka önemli gelişme ise UMH'nin iç savaşta Türkiye'den destek talep etmesi, Türkiye'nin Suriye haricine Libya'da da Rusya ile karşı karşıya

gelmesine neden olmuştur (BBC Haber, 2020).

Sonuç olarak, ABD ve Rusya'nın hegemonik çıkar çatışmalarına ve Türkiye, İsrail ve Yunanistan'ın bölgesel güç olma çabalarına sahne olan Doğu Akdeniz'in, Türkiye oyun kurucu olarak sahada varlık göstermesine ve gücünü her zamankinden daha çok hissettirmesine de imkân sağladığı görülmektedir.

Libya ile yapılan deniz yetki anlaşmasıyla birlikte diplomatik yollar aracılığıyla kazanımlar elde etmeye başlayan Türkiye, askeri varlığıyla sahada boy göstererek 'Mavi Vatan'ın koruyuculuğundan ve kazanımlarından vazgeçmeyeceğini açıkça ilan etmektedir. Son günlerde kamuoyuna yansıyan İsrail-Türkiye deniz yetki alanları

ile ilgili olası anlaşma iddialarını her iki ülke de reddetmesine rağmen, Güney Kıbrıs ile anlaşmazlıkların yaşandığı parseller üzerindeki kazanımlar göz önüne alındığında iki ülke için de kazan-kazan olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin etkin ve caydırıcı bir güç olarak sahada bulunması, yerli ve milli savunma sanayisi ürünlerinin test edilerek dünyaya tanıtılması ve hatta pazar oluşturmaya katkı sağlamaktadır. Enerji bağlamında ise hidrokarbon kaynakların bulunması ve işlenmesi için gerekli tecrübeyi elde etmesine ve teknolojik gelişmeyi yakalayabilmesine fırsat sunmaktadır. Yarınların bağımsızlığını bugünden garanti altına almak isteyen Türkiye, kuşkusuz Akdeniz'deki egemenliğini ve etkisini gün geçtikçe arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı. (2019). Uzmanlar Doğu Akdeniz'de üstünlüğün Türkiye'ye geçtiği görüşünde. Haziran 8, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlar-dogu-akdenizde-ustunlugun-turkiyeye-gectigi-gorusunde/1665754> adresinden alındı

Anadolu Ajansı. (2020). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Yunanistan'a Ayasofya yanıtı. Haziran 9, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogandan-yunanistana-ayasofya-yaniti/1869799> adresinden alındı

BBC Haber. (2020). Türkiye ve Rusya, Libya sorununda uzlaşabilir mi? Haziran 8, 2020 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51023812> adresinden alındı

Bilge, Ö. (2018). Türkiye'yi bypass eden haritaya çok sert tepki! Haziran 9, 2020 tarihinde Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiyeyi-bypass-eden-haritaya-cok-sert-tepki-40830701> adresinden alındı

Bilge, Ö. (2020). ABD sessiz sedasız Kıbrıs'a üs kurdu. Haziran 8, 2020 tarihinde Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-sessiz-sedasiz-kibrisa-us-kurdu-41453783> adresinden alındı

Canlı, E. (2020). Rus güvenlik şirketinin Kaddafi'nin oğlunu Libya'nın başına getirmeye çalıştığı iddia ediliyor. Haziran 8, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rus-guvenlik-sirketinin-kaddafi-nin-oglunu-libya-nin-basina-getirmeye-calistigi-iddia-ediliyor/1773840> adresinden alındı

Demir, Y. (2017). Batmayan Uçak Gemisi, Milli Davamız Kıbrıs. Haziran 7, 2020 tarihinde Anka Enstitüsü: <http://ankaenstitusu.com/batmayan-ucak-gemisi-milli-davamiz-kibris/> adresinden alındı

Dilaver, T. (2018). Doğu Akdeniz Enerjisi: Fırsat mı? Tehlike mi? Haziran 7, 2020 tarihinde Avrasya İncelemeleri Merkezi: <https://avim.org.tr/tr/Analiz/dogu-akdeniz-enerjisi-firsat-mi-tehlike-mi> adresinden alındı

Dursun, A., & Karaalp, H. (2019). ABD Orta Doğu'daki askeri varlığını artırıyor. Haziran 8, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-orta-dogudaki-askeri-varligini-artiriyor/1507825> adresinden alındı

İnat, K. (2019). İki Deniz Havzasında Güç Mücadelesinde Türkiye'nin Yeri. Haziran 7, 2020 tarihinde Seta Vakfı: <https://www.setav.org/iki-deniz-havzasinda-guc-mucadelesinde-turkiyenin-yeri/> adresinden alındı

Kedikli, U., & Deniz, T. (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası Ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. Alternatif Politika, 399-424.

Şahin, G. (2018). Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in Önemi: Tehditler, Riskler, Fırsatlar ve Türkiye. Güvenlik Stratejileri, 199-230.

Tamçelik, S. (2011). Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi. Center For Turkish Studies Occasional Paper Series, 3(1), 1-32.

TRT Haber. (2019). Mısır, Yunanistan ve Güney Kıbrıs: Türkiye'yi engellemeliyiz. Haziran 7, 2020 tarihinde TRT: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/misir-yunanistan-ve-guney-kibris-turkiyeyi-engellemeliyiz-448078.html> adresinden alındı

Yeni Şafak. (2016). Tarihi perspektifte Doğu Akdeniz'in stratejik önemi. Haziran 7, 2020 tarihinde Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/hayat/perspektifte-dogu-akdenizin-stratejik-onemi-2491100> adresinden alındı

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Murat Reis Mahallesi Gazi Caddesi No:69
Üsküdar/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Doç. Dr. Arzu AL, DİPAM Kıdemli Araştırmacısı ve Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesidir. 2015 yılında Marmara Üniversitesi/Uluslararası Politik İktisat Anabilim Dalı Başkanı olan Arzu AL; 2017 yılında Marmara Üniversitesi/Uluslararası İlişkiler Bölümü/ Bölüm Başkan Yardımcısı olarak atanmıştır. 2018 yılında Marmara Üniversitesi/Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Dekan Yardımcısı olarak görev yapmış ve 2019 yılında Doçent olmuştur. arzu.al@dipam.org